

การผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ Culture-based Production and Community Economic Development in Quadrangle Economic Cooperation

ตุนท์ ชมชื่น^{1/}และจักรพันธ์ ชัยทัศน์^{2/}
Tunt chomchuen^{1/} and Chakkaphan Chaithat^{2/}

^{1/}สำนักวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, วิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 57000

^{1/}Office of Research and Education Quality Assurance, Chiang Rai College, Muang District, Chiang Rai, 57000, Thailand

^{2/}คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 57000

^{2/}Faculty of Business, Chiang Rai College, Muang District, Chiang Rai 57000, Thailand

(Received: 12 June 2015; Accepted: 14 August 2015)

Abstract: This qualitative research aims to study the pattern of culture-based production, the potential of culture-based production and the public opinion about the culture-based production in quadrangle economic cooperation covering 3 areas, 1) Pong Pha community, Mae Sai district, Chiang Rai province, 2) Keng Tung community, Keng Tung city, Myanmar and 3) Muang Sing community, Luang Namtha, Laos. Research results revealed that 1) the pattern of culture-based production in Pong Pha community mainly involved agriculture, agriculture products processing, handicraft, and eco-tourism. Keng Tung community had the pattern of culture-based production that involved Buddhism arts and architecture, agriculture production wisdom, knife making, pottery, and lacquer ware. In addition, Muang Sing community had the pattern of culture-based production that involved agriculture, rice farming, livestock and cultural tourism 2) the potential of culture-based production of Pong Pha community had high potential in all aspects. Keng Tung and Muang Sing communities which had slightly limited potential 3) local people in these three communities agreed with culture-based production.

Keywords: Production, culture-based production, community economy

บทคัดย่อ: การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มุ่งศึกษาถึงรูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรม ศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม และความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ 3 พื้นที่ คือ ชุมชนโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผา มีรูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ การเกษตร การแปรรูปสินค้าเกษตร งานหัตถกรรมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนเชียงตุงมีรูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรม คือ สถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรมพุทธศาสนา ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การทำมิด การทำเครื่องปั้นดินเผาและการทำเครื่องเงิน ส่วนชุมชนเมืองสิงมีรูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรม คือ การเกษตร ปลูกข้าว

ทำไร่ เลี้ยงสัตว์และการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน 2) ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผามี ศักยภาพสูงในทุกด้าน ส่วนชุมชนเชียงตุงและชุมชนเมืองสิ่งมีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนค่อนข้าง จำกัด และ 3) ประชาชนทั้ง 3 ชุมชน ต่างเห็นด้วยกับการผลิตสินค้าด้วยทุนทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การผลิต ทุนทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจชุมชน

คำนำ

ทุนวัฒนธรรม เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมา ในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคม ซึ่งสามารถนำมาเป็นทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม (Throsby, 2001) โดยมีความเชื่อมโยง กับอุตสาหกรรมการผลิตจึงเรียกว่าสินค้าวัฒนธรรม (cultural product) และบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม เมื่อ พิจารณาในบริบทพื้นฐานของสังคมไทย เอกวิทย์ (2544) รายงานว่า ประเทศไทยเป็นสังคมที่ร่ำรวยทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรม เป็นทุนทางภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนซึ่งเป็นผล ของการใช้สติปัญญาเรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพัฒนาสืบสานกันมา ยาวนาน แต่ด้วยปัจจุบันทุนวัฒนธรรมถูกกระทบด้วย กระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมโลกตะวันตกที่ไหลบ่า เข้ามา โดยผ่านมาจากบุคลากรหรือนักธุรกิจชาวต่างชาติ ที่เข้ามาบริหารกลุ่มบริษัทข้ามชาติ (ชลธิศ, 2556) ได้ ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตที่ เน้นการใช้ทุน (เงิน) มากขึ้น ทำให้คุณค่าของวิถีชุมชน ดั้งเดิมที่มีการผลิตยึดโยงกับวัฒนธรรมชุมชนถูกลบเลือน ไป (สมศักดิ์, 2551) จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆในสังคมและ ชุมชนตามมา ดังนั้น ชุมชนหลายแห่งหันมาพิจารณา ทบทวนและประยุกต์ใช้วิถีการผลิตบนพื้นฐานทุนทาง วัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น อัจฉรา และคณะ (2546) สุทธิธา และคณะ (2548), กนิษฐา (2550), จริน (2548), ไพฑูรย์ (2553) และ ตุนท์ (2557) ได้พบข้อสรุปในทิศทาง

เดียวกันว่า การพัฒนาการผลิตที่อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรม ของชุมชนทำให้เศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน มีทิศทางพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของคน ในชุมชนและตลาดนอกชุมชนได้เป็นอย่างดีวิถีการผลิต ด้วยปัจจัยทุนทางวัฒนธรรม มิใช่ปรากฏในชุมชน สังคมไทยเท่านั้น แต่ยังปรากฏในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศสมาชิกประชาคม อาเซียน (ASEAN Community) ที่มีเสาหลักของประชาคม อาเซียน คือด้านประชาสังคมและวัฒนธรรม ประชาคม อาเซียนมีเป้าหมายเพื่อที่จะให้ประชาชนของแต่ละ ประเทศสมาชิกอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคมที่เอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมที่ดีและมีความมั่นคงทางด้านสังคม และนอกเหนือจากกรอบความร่วมมือดังกล่าว ยังมี โครงการความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (quadrangle economic cooperation) ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา โดยเป็นโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ 4 ประเทศสมาชิก อันประกอบด้วย สาธารณรัฐประชาชน จีน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย มี จุดมุ่งหมายร่วมกันคือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทางเศรษฐกิจ การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้าและการ ลงทุน มีพื้นที่เป้าหมาย คือ แคว้นสิบสองปันนา มณฑล ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน เมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัด เชียงราย ประเทศไทย จะเห็นได้ว่าพื้นที่เป้าหมาย

ดังกล่าวข้างต้นนั้น มี 3 ประเทศ ที่อยู่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน คือ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย โดยทั้ง 3 พื้นที่ต่างมีประวัติศาสตร์รากฐานทางวัฒนธรรมเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเต็มเปี่ยมด้วยคุณค่า (value) ในตัวเอง และมีรูปแบบการผลิตและศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมรวมถึงศึกษาความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 พื้นที่ ก็เพื่อที่จะเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้กับโครงการความร่วมมือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์ระดับชุมชน จากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน (Community Study) โดยเลือกศึกษาวิจัยในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ 3 พื้นที่ ซึ่งเป็นเมืองหลักในการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Quadrangle Economic Cooperation) ในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน โดยเป็นชุมชนที่มีลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรมเดียวกัน มีการฝังตัวของทุนทางวัฒนธรรมและมีรูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมอันยาวนาน

ประเทศไทย คือ ชุมชนโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา คือ ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ ชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. การศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ทุนวัฒนธรรมและการผลิตในพื้นที่ศึกษา

2. การวิจัยภาคสนาม (Field work study) โดยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามจากชุมชนหน่วยผลิต หรือกลุ่มการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมใน 3 ชุมชนโดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Method) การสังเกต (Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Survey) โดยอาศัยการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และ การสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

ผลการศึกษา

1. รูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่เขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

ชุมชนโป่งผา จังหวัดเชียงราย ชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง และชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา ต่างเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์และรากฐานทางวัฒนธรรมอันเดียวกัน ที่ยึดโยงกับพุทธศาสนาและต่างก็สามารถสื่อสารกันด้วยภาษาไทยล้านนา มีศิลปวัฒนธรรม ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเปี่ยมด้วยคุณค่า (value) ในตัวเองและถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตครอบครัวและชุมชนในพื้นที่

ชุมชนโป่งผา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตร ในตำบลมี 12 หมู่บ้าน 5,036 ครัวเรือน ประชากร 8,722 คน ทุนวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผา เป็นภูมิปัญญาด้านการเกษตร งานหัตถกรรมหรืองานฝีมือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน วิถีชีวิต

ชนบรรมนิยมประเพณีแบบล้านนาไทย และความ
ร่วมมือ ความเอื้ออาทรในชุมชน

ชุมชนในเมืองเชียงตุง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่
ลาดเอียง และเป็นพื้นที่การเกษตร (ที่นา) ค่อนข้าง
น้อย (ร้อยละ 30) มีชุมชนในเขตพื้นที่ 12 ชุมชน 245
ครัวเรือน ประชากร 1,305 คน ชุมชนเชียงตุง มีวิถี
ชีวิตที่เรียบง่ายที่ยึดโยงกับวิถีทางพุทธศาสนา ดังนั้น
ทุนวัฒนธรรมของชุมชนเชียงตุงที่สำคัญก็จะเป็น
สถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา
คือ มีวัดและเจดีย์อยู่รอบเมือง ภูมิปัญญาด้าน
การเกษตรและภูมิปัญญาการผลิตสินค้าหัตถกรรม
อาทิ การทำมิดในชุมชนจอมทอง การทำ
เครื่องปั้นดินเผาและการทำเครื่องเงินในชุมชนจอม
มน

ชุมชนเมืองสิง เป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่บนที่ราบ
และโอบล้อมด้วยทิวเขา มีสายน้ำยวน เป็นแม่น้ำหลัก

ของชุมชน เป็นเมืองศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทลื้อ
ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น
พื้นราบพื้นที่เกษตร มีประมาณร้อยละ 20 ชุมชน
เมืองสิงมี 5 ชุมชน 275 ครัวเรือน ประชากร 1,120
คน ชุมชนเมืองสิง เป็นลักษณะเดียวกับชุมชนชนบท
ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
โดยทั่วไป คือ ทำการเกษตรแบบยังชีพ ประชากร
ร้อยละ 80 ทำอาชีพเกษตรกรรมเช่น เพาะปลูกเลี้ยง
สัตว์หาของป่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองสิง
คือ ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมแบบไทลื้ออาทิ
วัดหลวงบ้านเชียงใจ เป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธ
ศาสนาแบบไทลื้อ เวื่อนพญาเชกของ ปัจจุบัน
กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำเมือง พระธาตุเชียงตุง ที่
มีสถาปัตยกรรมแบบล้านนา-ล้านช้าง วัดพระธาตุ
เมืองสิงนั้นนอกจากนั้นก็ยังมีภูมิปัญญาด้านการเกษตร
และวิถีชีวิตของชนชาวเขา

Table 1 The pattern of culture-based production in 3 communities in quadrangle economic cooperation can be summarized in the following table.

Pong Pha community	Keng Tung community	Muang Sing community
The pattern of culture -based production in Pong Pha community mainly involved Agriculture (rice farming, gardening) with the processing of local products. There are more than 100 community groups that have several patterns of culture -based production, such as basic agriculture, fertilizer production, community product processing, carving, homestay, fabric handmade, reed mat, and artificial flowers. The pattern of culture -based production in Pong Pha community is in	The pattern of culture -based production in Keng Tung community mainly involved agriculture, rice farming, vegetable cultivation, craft production; knife making, pottery and lacquer ware Services provided to tourists who visit temple and art-cultural community. The local people have also simple lifestyle in the community. The pattern of communities culture -based production mainly involved basic production community base on sufficiency economy.	The pattern of culture - based production in Muang Sing community mainly involved agriculture, rice farming, livestock, farming, wild products and cultural tourism. The pattern of communities culture -based production mainly involved basic production community base on sufficiency economy and joint between households to made rice farming. There is

Table 1 (Continued)

Pong Pha community	Keng Tung community	Muang Sing community
progressive stage; that is, they formulate groups or cooperatives that perform production, marketing, coordination, financial support, product development, and networking. They also regularly exchange information in order to enhance local capabilities.	However, most of production are only performed by families, not in groups or cooperatives and networks. In addition, local products are handicrafts, handmade, knife making, pottery, and lacquer.	no groups or cooperatives and cultural sites in this community. Most travelers come here to see local tribes and lifestyles in Muang Sing.

2. ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ชุมชนโป่งผา มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจชุมชนมาพร้อมๆ กับประเทศไทย ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความชัดเจนในการพัฒนาระดับชุมชนมากขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งเป็นแผนแรกที่มุ่งเน้นพัฒนาภูมิภาค ชนบท และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง ภายใต้การดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือเรียกว่า โอท็อป (OTOP) ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2549

ชุมชนเชียงตุงนั้น ด้วยสภาพปัญหาการเมืองภายในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และการอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเสมือนเป็นสังคมปิดมากกว่า 40 ปี จึงทำให้พัฒนาการด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างช้าๆ

หรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2550

ชุมชนเมืองสิง หลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น มีช่วงการเปลี่ยนผ่านด้านเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ อยู่ 2 ช่วง คือ 1) จากระบบการปลดปล่อยมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (พ.ศ. 2518-2528) ซึ่งความสัมพันธ์ทางการค้ามุ่งเน้นไปในกลุ่มประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นหลัก 2) การเริ่มเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาเป็นเศรษฐกิจระบบตลาด (พ.ศ. 2529-ปัจจุบัน) ด้วยการใช้นโยบายจินตนาการใหม่ (NEM: New Economic Mechanism) เมื่อ พ.ศ. 2529 แต่ ณ ปัจจุบัน เศรษฐกิจในภาคชนบทของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็ยังเปลี่ยนแปลงจากเดิมน้อย

Table 2 An analysis potential communities culture-based production in Quadrangle Economic Cooperation 3 areas

Pong Pha community	Keng Tung community	Muang Sing community
Pong Pha community had a potential of culture-based production in all aspects, including natural resources, production and	Keng Tung Community had limited potential of culture-based production in several areas including natural resources,	Muang Sing community had slightly limited potential communities culture-based production, local natural resources, production, technology,

Table 2 (Continue)

Pong Pha community	Keng Tung community	Muang Sing community
use of technology, knowledge and knowledge management in production, coordination networking in production, product and services quality. However, their weakness come from marketing due to limitation of creating external market network.	production, technology, knowledge and knowledge management in production, coordination networking in production and products and services quality. However, their weakness come from shortage of marketing strategy, limited property ownership, and a lack of support from the government.	knowledge and knowledge management production, coordination networking production and products and services quality. However, their weakness was from the limitation of marketing and property ownership, and a lack of support from the government

3. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม

ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนโป่งผา นั้นเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งกับการส่งเสริมการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรม เพราะโดยทั่วไปชุมชนโป่งผาจะผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ที่ยึดโยงกับแบบแผนการผลิตเดิมของชุมชนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นผนวกเข้ากับวิถีการผลิตใหม่ การบริการการท่องเที่ยวที่ยึดโยงกับภูมิโนทัศน์ชุมชน มีการใช้วัดฤดูบิ/ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ผลิตสินค้าในระดับภาคด้านผลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเห็นว่าสินค้าที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดความหลากหลายในการผลิตและประกอบอาชีพมากขึ้น เมื่อรัฐบาลมีการส่งเสริมการผลิตสินค้าชุมชนตามนโยบาย OTOP ทำให้คนในชุมชนมีการตื่นตัวและหันมาผลิตสินค้าที่ชุมชนมีทุนอยู่แล้ว โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ เข้ามาช่วย ที่สำคัญคือ ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนมากขึ้น

โดยสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีกับชุมชนที่สำคัญ คือ การสร้างงานสร้างอาชีพสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนทำให้เกิดมีการพึ่งพาตนเองและมีความร่วมมือของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นและทำให้วัดฤดูบิ/ทรัพยากรท้องถิ่นมีคุณค่า ได้นำมาใช้ประโยชน์ และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ด้านการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชน (การตลาด) เห็นว่ายังดำเนินการได้น้อย ด้านความช่วยเหลือ สนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นชุมชนให้ความเห็นในระดับปานกลางว่า ทั้งในโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน อาทิ การส่งเสริมการนำวัดฤดูบิท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต การให้ความรู้ด้านการจัดการการผลิตหรือการตลาดและการจัดให้มีเผยแพร่สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบต่างๆ ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง โดยสิ่งที่พึงพอใจได้แก่การใช้วัสดุ/ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตความร่วมมือกันของคนในชุมชนในการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนคนในชุมชนรับรู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนพอสมควร

จากสื่อต่างๆ และการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงของหน่วยงานราชการต่างๆ และมีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียนน่าจะเป็นผลดีต่อการผลิตและจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยมองว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของประเทศไทยมีข้อได้เปรียบประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านรูปแบบลักษณะของสินค้าและบริการที่มีหลากหลาย โดยเฉพาะคุณภาพของสินค้า/ผลิตภัณฑ์และการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจากจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) เข้ามาท่องเที่ยวในเชียงรายมากขึ้น และนิยมซื้อสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ส่วนปัญหา/อุปสรรคการดำเนินการที่สำคัญ คือ ขาดแหล่งเงินทุนในการผลิตสินค้าขาดช่องทางตลาดจำหน่ายสินค้าและขาดการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างต่อเนื่องชุมชนมีความต้องการให้ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดหาแหล่งเงินทุน/เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิต จัดหาวิทยากรของรัฐมาให้คำแนะนำช่วยพัฒนาฝีมือและทักษะในการผลิตสินค้าและควรประชาสัมพันธ์สินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน จัดให้มีการแสดงสินค้าและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดปี จัดหาตลาดจำหน่ายสินค้าภายใน/ภายนอกประเทศ ให้มากขึ้นชุมชนเชียงตุง มีการผลิตสินค้าและบริการของชุมชนที่ยึดโยงกับแบบแผนการผลิตเดิมของชุมชนลดลง ทั้งการทำมีด การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา ได้มีหน่วยผลิต (ครัวเรือน) ที่ทำการผลิตลดลงจากเดิมกว่า 60-70% โดยประชาชนในชุมชนให้ความคิดเห็นว่า การผลิตสินค้าของชุมชนแบบเดิมก็จะเหลือเพียงคนรุ่นเก่า ส่วนคนรุ่นใหม่ได้หันไปประกอบอาชีพรับจ้าง ทำงานบริการ/งานใน

โรงงานตามเมืองใหญ่ ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ อาทิ การทำเครื่องเงินก็เหลือเพียงครัวเรือนเดียวที่ยังทำการผลิตอยู่ ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในชุมชนเชียงตุงยังไม่มีมีการดำเนินการที่เป็นรูปแบบที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยข้อจำกัดในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ของการเข้าสาธาณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาของคนต่างชาติ และข้อจำกัดในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ที่ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีการรวมกลุ่มในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน สินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านี้ 5-10 ปี คนในชุมชนได้ไปพึ่งพิงรายได้ และสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากภายนอกชุมชนมากขึ้น รายได้ของชุมชนส่วนใหญ่ได้มาจากการไปทำงานนอกชุมชน รวมถึงสินค้าอุปโภคและบริโภคส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มาจากชุมชนอื่นๆ หรือต่างประเทศ โดยเฉพาะสินค้าจากประเทศไทยและจีน ชาวที่ปลูกในชุมชนก็ไม่ได้มีการนำมาจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนแต่นำไปจำหน่าย/แลกเปลี่ยนในตลาดหลวงเชียงตุง ด้านการจัดจำหน่ายสินค้าชุมชน พบว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตขึ้น มีช่องทางการจำหน่ายน้อยมาก อาทิ จำนวนลูกค้าเข้ามาสั่งทำ/สั่งซื้อก็มีจำนวนที่ลดน้อยลง และตลาดหลวงเชียงตุงก็มีผู้ขายมาก สินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากชุมชนอื่นๆ ก็จะคล้ายๆ กัน จะมีเพียงการทำเครื่องเงินที่มีการตลาดต่างประเทศ ทั้งตลาดเก่า คือ เมืองย่างกุ้ง สาธาณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และกรุงเทพฯ ในประเทศไทย ตลาดใหม่ที่เริ่มดำเนินการ คือ ประเทศญี่ปุ่น และเงินการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น ในการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ไม่ได้รับ

การส่งเสริม สนับสนุนใดๆ จากทางการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนประชาชนในชุมชนเชียงตุง มีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านี้ 5-10 ปี ต่างมีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนลดลง โดยเห็นว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่มาจากชุมชนอื่น หรือต่างประเทศจะดีกว่าสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนประชาชนในชุมชนเชียงตุง รู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนค่อนข้างน้อย ซึ่งจะรับรู้จากสื่อทีวีของประเทศไทย หรือสื่อสิ่งพิมพ์ และมีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียน จะทำให้มีคนมาเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรม อาทิ วัด และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองเชียงตุงเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ทางรัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ควรลดระเบียบกฎเกณฑ์การเข้าเมืองให้น้อยลง ส่วนสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นๆ น่าจะไม่มีผลใดๆ โดยมองว่าสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของเชียงตุงไม่มีความโดดเด่น ไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐเช่นเดียวกับประเทศไทย จะมีเพียงผู้ผลิตเครื่องเงินที่เห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียนน่าจะเป็นผลดีต่อตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องเงินได้มากขึ้น และปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินการที่สำคัญ คือ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ขาดวัตถุดิบ หรือวัตถุดิบในการผลิตหายากมากขึ้น โดยเฉพาะการทำมิด และขาดช่องทางตลาดจำหน่ายสินค้า

ความคิดเห็นของประชาชนชุมชนเมืองสิง ไม่มีรูปแบบหรือรูปแบบลักษณะสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ชัดเจน ประชาชนในชุมชนเห็นว่าชุมชนเมืองสิงควรมีการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน ที่ยึดโยงกับแบบ

แผนการผลิตเดิมของชุมชนที่ชัดเจนคือ การทำการเกษตร คือ การทำนา ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และในชุมชนเป็นสำคัญต่างเห็นว่าการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชนก็ยังคงเป็นแบบเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงและไม่มีอะไรโดดเด่น ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองสิงมีการจัดบริการเรือนพักสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักพอสมควร ด้านผลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจชุมชน คนชุมชนให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้ที่จะเลี้ยงตนเองได้ในระดับหนึ่งโดยเฉพาะผลผลิตการเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก รายได้ของชุมชนส่วนหนึ่งได้มาจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน สินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้น ซึ่งเป็นสินค้าเกษตร และส่วนหนึ่ง คือ การบริการท่องเที่ยวในชุมชน สินค้าและบริการทั้งหมดมีการจำหน่าย ชื้อขายและแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนที่ตลาดเมืองสิง การผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนใด ๆ จากทางการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การจะดำเนินการใด ๆ เป็นเรื่องของแต่ละครัวเรือนทั้งสิ้น ประชาชนในชุมชนเมืองสิง มีความพึงพอใจต่อการผลิตสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับปานกลาง โดยเห็นว่าสินค้าและบริการของชุมชนสามารถที่จะทำคนในชุมชนไม่ต้องพึ่งพิงสินค้าสำหรับการบริโภคจากภายนอกมาก ประชาชนในชุมชนเมืองสิงรู้ถึงการเปิดประชาคมอาเซียนค่อนข้างน้อยมาก และมีความคิดเห็นว่าการเปิดประชาคมอาเซียนน่าจะทำให้มีคนมาท่องเที่ยวในเมืองสิงเพิ่มขึ้น ปัญหา/อุปสรรคในการผลิตสินค้าและบริการของชุมชน คือ ขาดเงินทุนในการ

พัฒนาการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวและชาดการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ

อภิปรายผล

1. รูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชนในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบใน 3 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีรูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจที่หลากหลาย และมีความก้าวหน้าในการผลิตมากกว่าชุมชนเชียงตุง เมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และชุมชนเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนยังมีรูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิมและเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่และการที่เป็นเช่นนี้น่าจะด้วยว่าชุมชนในประเทศไทยมีการตื่นตัวในการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมและมีพัฒนาการในการผลิตมานาน อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ดังที่ระบุในภาวะเศรษฐกิจที่คาดหมายในระยะยาวของแผนฯว่า “เมื่อได้คำนึงถึงภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันและปัญหาเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศแล้วพึงเห็นได้ว่าการยกมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้นในขณะที่ประชากรกำลังเพิ่มในอัตราที่สูงมากจะเป็นไปด้วยการเร่งพัฒนาการเศรษฐกิจและทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดผลประโยชน์เต็มที่รวมทั้งพยายามกระจายการผลิตให้มีมากประเภทขึ้นซึ่งจะทำให้แรงงานในด้านการเกษตรเปลี่ยนแปลงหันไปสู่งานในด้านอุตสาหกรรมและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับการพัฒนาตามแนวทาง ดังกล่าวนี่เป็นสิ่งที่พึงกระทำได้ในอนาคต

โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองมากมายเกินไป” สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) ได้มีการกำหนดแผนพัฒนาอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ที่เป็นแผน ฯ ที่เน้นการพัฒนาความยากจนในชนบท พร้อมกันนั้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา กระแสแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ได้เข้ามาสู่วิถีการพัฒนาในประเทศไทย ในนัยที่ว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญต่อที่จะมีผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจของชุมชนและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ กาญจนาและกนกศักดิ์ (2530) ประเวศ (2533) และปรีชา (2537) ได้จุดกระแสแนวคิดว่าด้วยทุนวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาในมิติที่ให้ความสำคัญในเรื่อง “คุณภาพชีวิต” และ “คุณภาพสิ่งแวดล้อม” เป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างความสุขสมบูรณ์ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อมวลมนุษยชาติและสัตว์โลกทั้งมวล ซึ่งเป็นมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนและที่ทำให้กระแสการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ก็คือภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทยที่เริ่มใน พ.ศ. 2540 จึงทำให้ชุมชนหลายแห่งได้หันกลับไปพัฒนาวิถีการผลิตเดิมของตนที่ตั้งบนฐานวัฒนธรรมของตนเอง และรัฐบาลในสมัยนั้นได้จัดทำเป็นโครงการส่งเสริมการผลิตของชุมชนภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) และโครงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (สมศักดิ์, 2551) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผากับชุมชนเชียงตุงและชุมชนเมืองสิงแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผาเป็นการผลิตในระดับ

ก้าวหน้า หรือระดับที่ 2 (กาญจนาและกนกศักดิ์, 2530) คือ เป็นการผลิตเพื่อการพึ่งตนเองในเชิงกลุ่ม หมายถึงสังคม (กลุ่ม) มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเองด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันหรือถ้าพิจารณาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ก็จัดได้เป็นระดับที่ 2-3 คือ พึ่งพากันร่วมมือกัน คือพอเพียงในระดับชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมมือกันในการพัฒนาการผลิตการตลาดคุณภาพชีวิตดูแลสวัสดิการการศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการทำงานร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมแก้ปัญหาทำให้คนในชุมชนรู้จักการให้และการรับ และร่วมมือกับองค์กรอื่นภายนอกชุมชนด้วยกล่าวคือมีปริมาณการผลิตที่สามารถป้อนออกสู่ตลาดสากลเป็นการร่วมมือที่เป็นพันธมิตรกับภาคเอกชน ภาครัฐบาลอย่างเสมอภาคพร้อมที่จะเข้าสู่สภาพการแข่งขันในระดับประเทศ และในระหว่างประเทศได้ส่วนของชุมชนเชิงสูงและชุมชนเมืองสูง ยังเป็นการผลิตระดับ 1 ที่ผลิตแบบพึ่งตนเองในเชิงปัจเจกบุคคลหมายถึงกิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดยปัจเจกและครัวเรือนเพื่อให้บรรลุถึงการมีหลักประกันในการดำรงชีพเท่านั้น

รูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนโป่งผาที่มีหลากหลายรูปแบบ อันเป็นการแสดงถึงการใช้ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมอย่างเต็มที่นั้น ซึ่งเป็นผลจากการมีพัฒนาการของการผลิตอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศไทย อาทิ การทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ของชาวผู้ไทยบ้านโพน

(ลักขณา, 2541) การประดิษฐ์สินค้าประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนและศิลปหัตถกรรมของข้าวสวยของที่ระลึก (จุลดิษฐ์, 2543) การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยและมอญ (ศรัชัย, 2548) การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ (พรทิพย์, 2553) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (ศรีสุตา, 2549) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน (พิศพิมพ์, 2545) การจัดทำผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพรและเกษตรอินทรีย์ (ปัทวี, 2549) การผลิตผลิตภัณฑ์จากใบยางพาราของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควนสุบรรณ (ปราณี, 2549) การทำหมวกใบลาน การทอผ้าลายเกร็ดเต่า การตีมีด และการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว (กนิษฐา, 2550) การผลิตน้ำส้มควันไม้เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไซ ตำบลป่าสัก จังหวัดลำพูน (กิตติกร และคณะ, 2557) และการแปรรูปมะไฟจีนของกลุ่มแปรรูปมะไฟจีน ตำบลทำนาว อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน (มลิวรรณ์ และคณะ, 2557) เป็นต้น

2. ศักยภาพการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า ศักยภาพการผลิตของชุมชนโป่งผา มีทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี ด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต ด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตของชุมชน และด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ โดยในด้านที่ค่อนข้างด้อยกว่าด้านอื่นๆ คือด้านการจัดการสินค้า (การตลาด) ส่วนศักยภาพการผลิตของชุมชนเชิงสูงและศักยภาพการผลิตของชุมชนเมืองสูง อยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำนั้น เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างเชิงเปรียบเทียบ

ดังกล่าว นอกจากเป็นเงื่อนไขในด้านการพัฒนาการของชุมชนในประเทศไทย ได้ดำเนินการอย่างเป็นแบบแผนมาก่อนและการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย ดังที่ได้อภิปรายในข้อ 1 น่าจะมีปัจจัยเงื่อนไขสำคัญอีก 3 ประการที่ทำให้ชุมชนเชียงตุงและชุมชนเมืองสิงห์ มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมค่อนข้างต่ำ คือ

2.1 ระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตพื้นฐาน อาทิ ที่ดินทำมาหากิน หรือ ที่อยู่อาศัย เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ จึงทำให้การขยายขยาย การปรับปรุงพัฒนาปัจจัยการผลิตพื้นฐานดังกล่าวทำได้ยากในขณะที่ยุคประเทศไทยระบบกรรมสิทธิ์ที่เป็นปัจจัยการผลิตเป็นของเอกชน (private) เกือบทั้งสิ้น

2.2 การไม่มีนโยบายและแผนงานพัฒนาชุมชน ตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จวบจนปัจจุบัน โดยเฉพาะในเมืองเชียงตุง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ส่วนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพิ่งประกาศปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนโดยรัฐมาเป็นระบบเศรษฐกิจตลาดเสรีและส่งเสริมการลงทุนกับต่างประเทศอย่างจริงจังในช่วงต้นปี ค.ศ. 2000 แต่ก็ยังไม่มีประกาศแผนการพัฒนากาชาชนบทอย่างชัดเจน จึงทำให้ชุมชนท้องถิ่นขาดการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐในขณะที่ประเทศไทยได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 และมีการพัฒนานโยบาย มาตรการและการส่งเสริม สนับสนุนการผลิตระดับชุมชนมาโดยลำดับ

2.3 การมีข้อจำกัดในการศึกษาเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทั้งในภาคการผลิตของชุมชนและโดยรวม ซึ่งจากการศึกษาสำรวจ และสัมภาษณ์ประชาชนในเมืองเชียงตุง และแขวงหลวงน้ำทา พบว่า การประชุม การอบรม เกี่ยวกับการพัฒนาการผลิตสินค้า/

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตในชุมชนกับสถาบันการศึกษา ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ในขณะที่ประเทศไทยได้มีการจัดการเรียนรู้ และการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจและในเชิง บูรณาการอย่างกว้างขวาง

3. จากสรุปผลความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 3 เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ มีหลายประเด็นที่ค่อนข้างแตกต่างกัน โดยเฉพาะในด้านผลที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจชุมชน ประชาชนในชุมชนโป่งผา ให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดความหลากหลายในการผลิต การประกอบอาชีพมากขึ้นทำให้คนในชุมชนมีการตื่นตัว และหันมาผลิตสินค้าที่ชุมชนมีทุนอยู่แล้ว โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ เข้ามาช่วย ที่สำคัญคือ ทำให้คนรุ่นใหม่ได้ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนมากขึ้น โดยสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีกับชุมชนที่สำคัญ คือ การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนทำให้เกิดมีการพึ่งพาตนเอง และมีความร่วมมือของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดวัดฤดูบิ/ทรัพยากรท้องถิ่นมีคุณค่าและได้นำมาใช้ประโยชน์และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับประชาชนในชุมชนเมืองสิงห์ที่ให้ความเห็นว่าสินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น ทำให้ชุมชนมีรายได้ที่จะเลี้ยงตนเองได้ในระดับหนึ่งโดยเฉพาะผลผลิตการเกษตรที่ไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก รายได้ของชุมชนส่วนหนึ่งได้มาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในขณะที่ประชาชนชุมชนเชียงตุงมีความคิดเห็นว่า สินค้าของชุมชนที่ผลิตขึ้น

ทำให้ชุมชนมีรายได้โดยรวมลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านี้นี้ และคนในชุมชนได้ไปพึ่งพิงรายได้และสินค้า/ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากภายนอกชุมชนมากขึ้น ซึ่งความแตกต่างในความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสัมฤทธิ์ผลของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนไทยในระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในข้อ 1 และ ข้อ 2 ดังที่ได้อภิปรายผลในข้างต้น ส่วนความคิดเห็นในประเด็นอื่นๆ ประชาชนทั้ง 3 ชุมชนในพื้นที่วิจัย มีความคิดเห็นไม่ค่อยแตกต่างกันในนัยของการรับรู้ถึงคุณค่าและความพอใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่

สรุป

1. รูปแบบการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจทั้ง 3 ชุมชนมีความต่างกันในรูปแบบการผลิตและความหลากหลายในการผลิต โดยชุมชนโป่งผามีรูปแบบการผลิตที่หลากหลายมากกว่าชุมชนเชียงตุงและชุมชนเมืองสิงห์ส่วนใหญ่เป็นการผลิตขั้นพื้นฐาน/วิธีการผลิตดั้งเดิม

2. ศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า ชุมชนโป่งผา มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ด้านการผลิตและการใช้เทคโนโลยี ด้านความรู้และการจัดการความรู้ในการผลิต ด้านความร่วมมือและเครือข่ายการผลิต และด้านคุณภาพของสินค้าและบริการ ส่วนชุมชนเชียงตุงและชุมชนเมืองสิงห์มีศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในทุกด้านค่อนข้างต่ำ

3. ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม พบว่า ประชาชนทั้ง 3 ชุมชนเห็นดีเกี่ยวกับการผลิตและการส่งเสริมการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม จากผลการวิจัยที่พบว่าการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ได้ดี และชุมชนในแต่ละพื้นที่ต่างมีศักยภาพในการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมอยู่เดิม จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

3.1 ควรกำหนดเป็นนโยบายและมาตรการภาครัฐในการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรม โดยเป็นผนวกหรือบูรณาการในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตร ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

3.2 ด้วยกระแสเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ที่กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจโลก ดังนั้นหน่วยงานในระดับนโยบายควรกำหนดนโยบายและมาตรการในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมในมิติทางเศรษฐกิจมากขึ้น อาทิ การส่งเสริม สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อส่งเสริมการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หรือการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมในเชิงเศรษฐกิจ

3.3 ในระดับท้องถิ่น คือ องค์กรท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบายและมาตรการในการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตด้วยทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบอย่างจริงจังโดยเน้นพัฒนาสินค้าที่คงความเป็นเอกลักษณ์ (unique) ของชุมชนที่ชัดเจน เพื่อมิให้ไปซ้ำกับสินค้าชุมชนอื่นๆ ที่มีอยู่ในตลาดอยู่แล้ว

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้. 2550. บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 167 หน้า
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท. สำนักเลขาธิการสภาการศึกษาแห่ง ประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, กรุงเทพฯ. 264 หน้า
- กิตติกร สาธุจิตต์, นิกราน หอมดวง และณัฐภูมิ ดุษฎี. 2557. การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์น้ำส้มควันไม้เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไฮตำบลป่าสัก จังหวัดลำพูน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. 2(2): 125-132.
- จริน ศิริ. 2548. การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานการพัฒนา: กรณีชุมชนเมืองกืด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารปาริชาติ. 18 (1) : 24-42.
- จุลดิษฐ์ อุปฮาด. 2543. ศิลปะกับการพัฒนาอาชีพของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลย. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. เลย. 135 หน้า
- ชลธิศ ดาราวงษ์. 2556. การบริหารพนักงานข้ามชาติในยุคการค้าเสรีอาเซียน. วารสารบริหารธุรกิจ 36 (2): 28-39.
- ตุนท์ ชมชื่น. 2557. การเสริมสร้างศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน “ผ้าทอกะเหรี่ยง” ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีชุมชนตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 3(2): 203-214.
- ประเวศ วะสี. 2536. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. หน้า 102- 169. ใน: เสรี พงศ์พิศ. (บก.). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. มูลนิธิภูมิปัญญา, กรุงเทพมหานคร
- ปราณี เพชรแก้ว. 2549. ศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์จากใบยางพาราของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควนสุบรรณ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี. 112 หน้า.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2537. วิทยศึกษาสังคมไทย: วิถีใหม่แห่งการพัฒนา. โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย, กรุงเทพฯ. 120 หน้า.
- ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์. 2549. การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออก: กรณีศึกษาผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพรร จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี. 136 หน้า.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. 2553. การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ. กรุงเทพฯ. 112 หน้า.
- พิศพิมพ์ จันทร์พรหม. 2545. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, เชียงใหม่. 95 หน้า.

- ไพฑูรย์ ทองทรัพย์. 2553. การสร้างอาชีพเสริมจาก
วัสดุท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน
ท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน
ตำบลตลุกคู่ อำเภอกงหรา จังหวัดอุทัยธานี.
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, นครสวรรค์. 70
หน้า.
- มลิวรรณ์ กิจชัยเจริญ, สุภาวดี ศรีแย้ม, จิรัชต์ กัน
ทะชู และบุษบา มะโนแสน. 2557. การพัฒนา
ศักยภาพด้านการแปรรูปมะไฟจีน ของกลุ่มแปรรูป
มะไฟจีน ตำบลท่านาวอำเภอกุเพียง จังหวัด
น่าน. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
2(3): หน้า333-341.
- ลักขณา จิตุโพธิ์. 2541. เครื่องจักรสานไม้ไผ่ของชาว
ผู้ไทยบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 254
หน้า.
- ศรัชัย ไทรชมพู่. 2548. การพัฒนารูปแบบการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน วิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยและ
มอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพฯ. 168
หน้า.
- ศรีสุตา พรหมทอง. 2549. วิถีชีวิตและวัฒนธรรม
พื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย (บ้าน
ควาย-สุพรรณบุรี). วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
กรุงเทพฯ. 170 หน้า.
- สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์. 2551. การวิเคราะห์การก่อเกิด
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยปฏิธานนิยมและ
หลังปฏิธานนิยม. มหาวิทยาลัยศิลปากร,
นครปฐม. 118 หน้า.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ. 2551. แนวคิดและยุทธศาสตร์
การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10. สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ, กรุงเทพฯ. 180 หน้า.
- สุทธิดา ชุมกระโทกและคณะ. 2548. การพัฒนา
พืชผักพื้นบ้านอีสานเพื่อเศรษฐกิจชุมชน.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 111
หน้า.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์และคณะ. 2546. รายงานการศึกษา
เบื้องต้นโครงการวิจัยกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือใน
โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (รายงาน
วิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์, สุรินทร์. 96
หน้า.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2544. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย.
อมรินทร์, กรุงเทพฯ. 128 หน้า.
- Throsby, D., & Throsby, C. D. 2001. Economics
and culture, Cambridge university press.
194 หน้า.